

**Татар телендә гомуми белем бирү оешмалары укучылары өчен татар
әдәбиятыннан олимпиада сораулары
(муниципаль этап, 2022-2023 уку елы) 7 нче сыйныф**

Үткәру вакыты – 150 мин.

Максималь балл – 55 балл

I. Теоретик бирем (15 балл).

1.Халык авыз ижаты әсәрләре һәм язма әдәбият әсәрләре арасындагы аермаларны санап чык һәм һәр ике төр әсәрләргә дә өчәр мисал яз. (10 балл)

2 Әдәби төшенчәгә бирелгән аңлатма дөрес булырлык итеп, төшеп калган сүзләргә куй. (5 балл)

Аерым халыкның тарихына, мифологик ышануларына нигезлэнгән героик эчтәлекле, романтик рухлы, эпик әсәр дип атала. Геройлары мэхэббэт һәм бэхет өчен көрәшүче гашыйк затлар булса, мондый әсәрләр була.

II. Өзекне укы һәм тәкъдим ителгән сорауларга җавап бир. (15 балл)

Кич гажәеп гүзәл иде, каралжым күк йөзен аксыл жәүһәр кискәкләре төсле балкып торган хисапсыз шаян йолдызлар бизи, жәһүдә диңгез буйлап куе караңгылыкны ачып жибергән саргылт-кызыл факеллар яна. Ерак-ераклардан чит промыслорда яндырылган шундый ук факелларның төмсә (тонык) һәм юаш утлары караңгы диңгез буйлап су өстеннән күңелгә ягымлы йомшақ нур сызыклары жибереп торалар. Алар диңгез өстендә гүя елмаялар, гүя көләр. Әллә нинди төпсез тирәнлек һәм серләр эчендә уйнап, жанга аңлашылмаган бер дәрт, жылылык һәм рәхәтлек бирәләр. Кайсылары ераклардан чагылып, гүя елый-елый әкреләп сүнәргә торалар, кемнеләр бәхилләшергә чакыралар... Диңгез ягыннан искән йомшақ кына жәһүд, чак хис итәрлек таза су һәм тоз исләре аңкытып, битләргә сыйный, миләргә кытыкландырып, күңелләргә рәхәтләндерә иде.

1.Әсәрнең исеме, жанрын һәм авторын язып куй. (3 балл)

2. Әсәрнең темасын, проблемасын һәм автор идеясен ачыклар. (6 балл)

3. Әсәрдә кайсы образ психологик яктан тирәнтен ачылган? Аның эчке күңел кичерешләре, рухи дөньясы кайсы вакыйгаларда ачыла? Шулар хакта яз.(6 балл)

III. Шигъри әсәр белән эш. (14 балл)

Әй авыл, син мең шәһәрдән
Мең кабат ямьле вә хуш:
Бер кеше юк бер урамда...
Нинди тын һәм нинди буш.

Нинди иркен, нинди рәхәт,
Нинди бар жир гөл генә;
Синдә төн дә юк, төнәң дә
Бер болытлы көн генә.

Ул кара бер күгенә – бу
Фирүзә бит, бик зуры,
Күр аеңны, кайда бар бу?
Бер гажәеп бит нуры!

Нинди нурлар сачрәтеп ул
Уйный, нәкъ нурда йөзә,
Нәкъ көлә, нәкъ елмая, нәкъ
Юри бәгъреңне өзә.

Нинди тамчы-тамчы нурлар
Сачраган күк йөзенә,
Чеп-чуар чын бриллиант
Сипкәнмени, күр үзенә.

Һәм гажиб бер яктылыкта
Жир көмеш төсле тора:
Анда – урман һәм дә таулар,
Монда кырлар яктыра.

Синдә бар да чын матур һәм
Чын матур синдә генә,
Тагы да артыр бер матурлык,
Китдисәм мин дә менә.
(С. Рәмиев «Авыл»)

- 1.Рифмалашкан сүзләргә табып, парлар яз. (3 балл)
2. Шагыйрь авыл табигатен тасвирлау өчен нинди образларга мөрәжәгать иткән? Чагыштыру һәм метафораларны табып күрсәт.(6 балл)
3. Лирик герой үзеннән канәгатьме? Бу фикер шигърьнең кайсы юлларынан аңлашыла. Шулар шигърь юлларына нигезләнеп, аның күңел халәтен әйтеп бир. (5 балл)

IV. Телнең тәмен беләсеңме?(3 балл)

1.Бирелгән сүзләргә мәгънәсен аңлатып яз.(1,5 балл)

а) илтифат –

ә) шөһрәт –

б)вәхши –

2.Мәкальләргә дөрес итеп яз. (1.5 балл)

а)Балның үзе тәмле,..... акылсыз мең тапкыр алданыр.

ә)Аяк белән абынудан,..... авызның сүзе тәмле

б) Акыллы бер тапкыр алданыр,..... тел белән абыну яман.

V. Ижади эш. (8 балл)

Татарстанга килгән кунак синнән татар театры турында сораса, син аңа нәрсәләр сөйли аласың? Ирекле формада шулар хакта яз.

Татар телендә гомуми белем бирү оешмалары укучылары өчен татар әдәбиятыннан олимпиада сораулары (муниципаль этап, 2022-2023 уку елы) 8 нче сыйныф

**Үткәрү вакыты – 150 мин.
Максималь балл – 53
балл**

I. Теоретик бирем (15 балл).

1. Мәгърифәтчелек реализмына хас үзенчәлекләрен санап чык. (10 балл)
2. Әдәби төшенчәгә бирелгән аңлатма дөрәс булырлык итеп, төшеп калган сүзләрен куй. (5 балл)

..... – әдәби әсәренң укучы тарафыннан эчтәлек һәм форма берлегендә бөтенлекле кабул ителүен тәмин итә торган эстетик категория. Бер язучының төрле әсәрләрендә күзәтелә торган уртақ сыйфатлары була. Берничә язучы ижатындагы уртақлык барлыкка китерә.

II. Өзекне укы һәм тәкъдим ителгән сорауларга җавап бир. (14 балл)

Биек таш койма белән чолганган киң һәм озын бу ишегалды, таш белән түшәлгәнлегенә карамыйча, ямь-яшел үләнлеккә әйләнгән, әүвәл заманнарда гөрләп, шаулап торган бу ишегалды хәзер әллә нинди серле тынлык, җанны авырайта торган тынлыкка батып калган иде. Ишекләре кәкрәйгән сарайлар, урыны-урыны белән түбә калайлары купкан амбарлар, ташланган кое, түрдә күренеп торган, искергән һәм берәз артка таба ауган рәшәткәле бакча коймасы бу хәятсыз ишегалдына әллә нинди, җанга авыр булып торган шыксызлык һәм ташландыклык төсә биреп тора иде.

1. Әсәренң исемен, жанрын һәм авторын язып куй. (3 балл)
2. Әсәрдә хикәяләүче тасвирлаган вакыйгалар үткән һәм хәзер рәвешендә икегә бүленә? Үткән һәм хәзерге тормышның аермасы нәрсәдә булуын тасвирлап бир. Әлеге аерманы аңларга ярдәм иткән образларны санап күрсәт. (6 балл)
3. Әсәрдә хикәяләүче үзе өчен нинди хакыйкәтне ача? (5 балл)

III. Шигъри әсәр белән эш. (13 балл)

Менә кич. Зур авыл өстендә чыкты нурлы ай калкып,
Көмешләнгән бөтен өйләр, вә сәхралар тора балкып.

Авыл тын. Иртәдән кичкә кадәр хезмәт итеп арган
Халык йоклый – каты, тәмле вә рәхәт йокыга талган.

Урамда өрми этләр дә, авыл үлгән, тавыш-тын юк;
Авыл кырында бер өйдә фәкать сүнми тора бер ут.

Өнә шул өй эчендә ястүеннән соңра бер карчык
Намазлыкка утырган, бар җиһаннан күңелен арчып;

Күтәргән кул догага, яд итә (*искә ала*) ул шунда үз угълын:
Ходаем, ди, бәхетле булса иде сөйгән, газиз угълым!

Тамадыр мескинәмнең тамчы-тамчы күзләреннән яшь;
Карагыз: шул догамы инде Тәңре каршына бармас?
(Г. Тукай. Ана догасы)

1. Рифмалашкан сүзләрен табып, парлап яз. (3 балл)
2. Лирик геройның кичерешләрен аңлатып яз. (5 балл)
3. Шигърьдә ана догасының ихласлыгын автор ничек гәүдәләндерә?
Шуны ачарга ярдәм иткән гыйбарәләрен язып куй. (5 балл)

IV. Телнең төмен беләсеңме? (3 балл)

1. Бирелгән сүзләренң мәгънәсен аңлатып яз. (1,5 балл)

- а) нәсыйхәт –
- ә) ләгънәт –
- б) хәрәбә –

2. Мәкальләрен дөрәс итеп яз. (1,5 балл)

- а) Туган телен оныткан, *туган телең бер булыр*
- ә) Кирәклесе күп булып, *беркем дә сайлап ала алмас.*
- б) Туган илне, туган телне, *туган җирен югалткан.*

V. Ижади бирем. (8 балл)

Татарстанга килгән кунакны син татар халкының нинди бәйрәмнәре белән таныштыра аласың? Берәр бәйрәмне мавыктыргыч итеп сөйләп бир.

Татар телендә гомуми белем бирү оешмалары укучылары өчен татар әдәбиятыннан олимпиада сораулары (муниципаль этап, 2022-2023 уку елы) 9 нчы сыйныф

**Үткәру вакыты – 180 мин.
Максималь балл – 49 балл**

I. Теоретик бирем (10 балл).

- 1.Борынгы һәм Урта гасырлар әдәбияты нинди чорларны үз эченә ала. (7 балл)
- 2 Әдәби төшенчәгә бирелгән аңлатма дөрес булырлык итеп, төшеп калган сүзгә язып куй. (3 балл)

..... – үткән чорларның актуаль һәм кыйммәтле дип кабул ителгән, үзләштерелгән яисә ижат ориентирны итеп алынган тәҗрибә.

II. Өзекне укы һәм тәкъдим ителгән сорауларга җавап бир. (15 балл)

Майның бер якиәмбесе, көндезгә сәгать өчләр иде. Бер сәгать кенә моннан әүвәл киткән жиңел яңгыр идһәр урамнарының тузанын баскан һәм, һавадагы кызулыкны жиңелчә язгы жылылык белән алмаштырып, көнне ямьлелекнең чигенә ирештергән иде. Әле һаман һавадан жұялып бетмәгән яз жиңелә кояш батышы ягыннан аерым бер акрынлык һәм тынычлык белән исә дә дөньяга яңару һәм яшәү исләре чәчә һәм бөтен җанлы һәм җансыз нәрсәләргә үзләренә бер төрле тереклектә коендыра иде.

- 1.Әсәрнең исемең, жанрын һәм авторын язып куй. (3 балл)
2. Әсәрнең темасың, проблемасың яз. (6 балл)
3. Әсәрдә кайсы образ психологик яктан тирәнтен ачылган? Аның эчке күңел кичерешләре, рухи дөньясы кайсы вакыйгаларда ачыла? Шуңа хакта яз. (6 балл)

III. Шигъри әсәр белән эш. (13 балл)

Бездә хәзер ямьләр яздыр, иркәм,
Көн кояшлы, төннәр айлыдыр,
Идел буендагы бакчаларда
Сыерчыклар ярып сайрыйдыр.

Кошлар моңы уятадыр сине,
Челтәр пәрдаләрне күтәрәп,
Язгы таңны күзлесеңдер ялгыз
Чәчәк аткан гөлләр үтәли.

Ә биредә, без фашистлар белән
Бугаулашкан урман, кырларда,
Күңел өчен бер генә кош та юк
Язны хәтерләтеп җырларга.

Дулкынланып, шаулап торган
урман
Сынып беткән, изрәп тапталган,
Чәчәк үсә торган киң болыннар
Кеше каны белән тапталган.
Фашист тырнагына капкан кеше
Сыкранмыйча монда тын алмый,
Янган авылларның төтеннәре
Язгы таңның нурын томалый.

Фашист илгә үлем генә китерә.
Фашизмның таңы, язы юк.
Яшен уты белән күккә язып
әйтәм:
Язы юкның яшәү хакы юк!
(Ф. Кәрим. Бездә яздыр)

- 1.Рифмалашкан сүзләргә табып, парлап яз. (3 балл)
2. Лирик геройның кичерешләрен аңлатып яз. (5 балл)
3. Яз образына шагыйрь нинди мәгънә салганлыгын аңлатып бир. (5 балл)

IV.Телнең төмән беләсеме? (3 балл)

- 1.Бирелгән сүзләргәң мәгънәсен аңлатып яз. (1,5 балл)
 - а) афәт –
 - ә) тәвәккәл
 - б) нахак –

2 Мәкальләргәң дөрес итеп яз. (1,5 балл)

- а) Яхшыны иштергә теләсәң,*яхшысыз яман булмас.*
- ә) Ямансыз яхшы булмас, *яманнан яхшы булмас.*
- б) Яхшыдан яман чыкса да, *яман сүз сөйләмә.*

V.Ижади эш. (8 балл)

Татарстанга килгән кунакны син татар халкының нинди милли киёмнәре һәм аларның бизәлеш үзенчәлекләре белән ничек таныштырырсың? Шуңа хакта яз.

Татар телендә гомуми белем бирү өешмалары укучылары өчен татар әдәбиятыннан олимпиада сораулары (муниципаль этап, 2022-2023 уку елы) 10 нчы сыйныф

**Үткәру вакыты – 180 мин.
Максималь балл – 60 балл**

I. Теоретик бирем (13 балл).

1. Совет чоры әдәбияты нинди чорларга бүлеп өйрәнелә? (8 балл)

2. Әдәби төшенчәгә бирелгән аңлатма дөрес булырлык итеп, төшеп калган сүзгә куй. (5 балл)

Вакыйгаларны, кешеләрне, аларның тормыш-яшәшен, үзара мөнәсәбәтләрен чынбарлыктагыча сурәтләүгә нигезләнгән, кеше характерындагы психологик үзенчәлекләргә иҗтимагый шартлар белән тыгыз бәйләнештә тасвирлаган иҗат юнәлеше иҗат юнәлеше була.

II. Кол Гали ижатына караган сорауларга җавап бир. (16 балл)

1. Кол Гали яшәгән вакытны (гасырын) күрсәт. (2 балл)

2. Кол Гали иҗат иткән әсәрнең исеме, жанрын язып куй. (2 балл)

3. Әсәрнең темасын, проблемасын һәм автор идеясен ачыклап яз. (6 балл)

4. Йосыф образына тулырак бәя бир. Аңа хас сыйфатларны санап чык. (6 балл)

III. Шигъри әсәр белән эш. (20 балл)

Яңгырларда-явымнарда,
Давылларда, җилләрдә
Киек казлар кыйгылдаша
Мин белмәгән телләрдә.

Киек казлар кыйңылдаша,
Сау бул, якташ, диләрдер;
Әллә кайтыр, әллә кайтмас
Безнең башлар, диләрдер.

Киек казлар кыйгылдаша,
Җырлашалар миккәнни?
Туган илләр кала бит дип
Елашалар миккәнни?

Казлар кебек очасылар,
Китәселәр юк инде;
Кыйгак – кыйгак, илем ерак,
Дияселәр юк инде.

Безнең дә бит шулар сыман
Киткән еллар бар иде;
Кыйгак-кыйгак, илем ерак,
Дигән чорлар бар иде.

Кыйгылдашып болытларда,
Мин белмәгән телләрдә
Киек казлар китеп бара
Мин күрмәгән илләргә. (Х.
Туфан. Киек казлар)

1. Рифмалашкан сүзләргә табып, парлап яз. (3 балл)

2. Шигърьдәге тел-сурәтләр чараларын табып күрсәт. (6 балл)

3. Лирик геройның кичерешләрен аңлатып яз. (5 балл)

4. Лирик герой кичерешләрен автор язмышы белән ничек бәйләп карарга мөмкин? Шуңа хакта яз. (6 балл)

Телнең тәмен беләсәңме? (3 балл)

1. Бирелгән сүзләрнең мәгънәсен аңлатып яз. (1,5 балл)

а) нәби –

ә) инсан –

б) лөгәть –

2. Мәкальләргә дөрес итеп яз. (1,5 балл)

а) Вакыт акча түгел, вакытны сатып алып булмый.

ә) Вакыт иләктәге су, аны югалтсаң табылмый.

б) Асыл ташны сатып алып була, тотып калып булмый.

V. Ижади эш. (8 балл)

Синең туган ягыңа килгән кунак синнән үз ягыңның үрнәк булырлык, затлы шөхесләргә белән таныштыруны сораса, син аңа кемнәр турында сөйли аласың? Ирекле формада шуңа хакта яз.

Татар телендә гомуми белем бирү өешмалары укучылары өчен татар әдәбиятыннан олимпиада сораулары (муниципаль этап, 2022-2023 уку елы) 11 нче сыйныф

**Үткәрү вакыты – 180 мин.
Максималь балл – 70 балл**

I. Теоретик бирем (15 балл).

1. Повесть жанрына хас үзенчәлекләрне яз. Бу жанрга караган әсәрләргә биш мисал китер (повестьның авторын һәм исемен яз). (10 балл)

2. Әдәби төшенчәгә бирелгән аңлатма дөрес булырлык итеп, төшеп калган сүзләрне язып куй. (5 балл)

..... – әдәби әсәрнең төзелеше һәм аларда файдаланылган эстетик чаралар системасы турындагы фән. Таррак мәгънәдә әсәр теленең матур, образлы яңгырашы, тел-сурәтләр чараларының урынлы кулланылышы, ягъни авторның

II. Өзекне укы һәм тәкъдим ителгән сорауларга җавап бир. (24 балл)

Шулай берчакны, җир астында чиләнеп туйгач, алла авылга кайтып буразнага аякны тыгаргамы дигән уй чын-чыннан башка килгән иде. Котомкамны җилкәгә асып, станциядә болганып йөргәндә, паспортсыз дип, җилкәмнән каптырып алдылар. Хәер, паспортлыларны да озак сайратып тормый башлаганнар иде ул чагында. Ә миңа инде, паспорттым да булмагач, авыз ачып сүз әйтергә дә бирмәделәр, буйнысынны үлчәп карадылар да:

– Ярый бу, алдык, диделәр!

1. Әсәрнең исемен, жанрын һәм авторын язып куй. (3 балл)

2. Әсәрнең темасын, проблемасын ачыклап яз. (6 балл).

3. Әсәрнең төп героена бәя бир. (7 балл)

4. Дуслыкка хыянәт иткән, иленә дә хыянәт итә ала. Бу сүзләр әлеге әсәрдәге кайсы геройның гамәлләренә туры килә. Ул геройның хыянәткә сәләтле булуын без кайсы вакыйгаларда күрәбез. Шул вакыйгаларны ачыклап яз. (8 балл)

Шигъри әсәр белән эш. (20 балл)

Кичер мине, илем, синең бөөк
Исмен белән килеп сугышка,
Данлы үлем белән күмәлмәдем
Бу тәнемне соңгы сулышта.

«Соң чиктә, дип, синең мәхәббәтен
Җиңеләйтер үлем газабын,
Илемне һәм сине сөюемне
Каным белән җиргә язармын».

Юк, мин сине тузан бөртегедәй
Сансыз гомрем өчен сатмадым.
Волхов шаһит: изге сугыш антын
Соң чиккәчә керсез сакладым.

Чаян чага үзен соңгы чиктә,
Бөркет ярдан түбән ташлана.
Мин соң бөркет түгел идеммени,
Баш ияргә шуннан башкага!

Мин түгелме дуска хат язучы,
«Борчылма, дип, тормыш юдашым,
Соңгы тамчы каным тамса тамсын,
Тик антыма таплар кунмасын!»

Ышан, илем, шундый бөркет идем,
Мин дә соңгы мин. килгәндә,
Эзер идем, мәгърур канат җәеп,
Ташланымга ярдан түбәнгә.

Мин түгелме шигырь утым белән
Ант итүче канлы сугышта?
«Үлемгә, дип, ачы нәфрәт белән
Елмаермын соңгы сулышта».

Нишлим, сугыш дустым – пистолетым
Соңгы сүздән кинәт баш тартты.
Богау салды дошман кулларыма
Һәм хурлыклы юлдан атлатты.

(М. Җәлил. Кичер илем.)

1. Рифмалашкан сүзләрне табып, парлап яз. (3 балл)

2. Шигырьдәге тел-сурәтләр чараларын (тропикларны) табып күрсәт. (6 балл)

3. Лирик геройның кичерешләрен аңлатып яз. (5 балл)

4. Лирик герой кичерешләре автор биографиясе белән бәйләнешлеме? Фикереңне дәлилләп бир. (6 балл)

IV. Телнең тәмен беләсәңме? (3 балл)

1. Бирелгән сүзләрнең мәгънәсен аңлатып яз. (1,5 балл)

а) мәгърур – ә) тәүфикъ – б) зыялы –

2. Мәкальләрне дөрес итеп яз. (1,5 балл)

а) Белгәннең сөйләмә,..... сөйләгәннең туры булсын

ә) Сорамганда сөйләмә,..... . ни сөйләгәннең бел.

б) Авызың кыек булса да,..... . ашамаганда турама.

V. Иҗади эш. (8 балл)

Синең туган ягыңа килгән кунак синнән үз ягыңның истәлекле, матур урыннары белән таныштыруны сораса, син аңа нәрсәләр сөйли аласың? Ирекле формада шул хакта яз.